

Secció III. Altres disposicions i actes administratius

CONSELL INSULAR DE MALLORCA

DEPARTAMENT DE CULTURA, PATRIMONI I POLÍTICA LINGÜÍSTICA

5349

Acord d'incoació de l'expedient de declaració com a Bé d'Interès Cultural, amb categoria de lloc etnològic del sistema hidràulic de la possessió Dels olors, en el terme municipal d'Artà. Expedient 281/2023

A la sessió del 23 de maig de 2023, la Comissió Insular de Patrimoni Històric, sobre l'expedient de referència va adoptar el següent acord:

I.- Incoar l'expedient de declaració de Bé d'Interès Cultural amb la categoria de Lloc d'Interès Etnològic, a favor del Sistema Hidràulic de la possessió dels Olors, situada al polígon 6, parcel·la 5 del terme municipal d'Artà, amb la delimitació del Bé i de l'entorn de protecció que figura a l'informe tècnic de dia 15 de maig de 2023, que s'adjunta i forma part integrant del present acord.

II.- Suspendre la tramitació de les llicències municipals de parcel·lació, d'edificació o d'enderrocament en la zona afectada així com dels efectes de les llicències ja concedides.

Qualsevol obra que calgui realitzar a l'immoble afectat per la incoació haurà de ser prèviament autoritzada per la Comissió Insular de Patrimoni Històric.

Aquesta suspensió dependrà de la resolució o de la caducitat del procediment.

III.- L'acord de declaració s'haurà d'adoptar en el termini màxim de vint mesos comptadors des de la data d'iniciació del procediment. Caducat el procediment, no es podrà tornar a iniciar en els tres anys següents, llevat que ho demani el titular del bé, de conformitat amb l'article 10.6 de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del patrimoni històric de les Illes Balears.

IV.- Notificar aquesta resolució als interessats, a l'Ajuntament d'Artà i al Govern de les Illes Balears.

V.- Publicar aquest acord d'incoació al Butlletí Oficial de les Illes Balears i al Butlletí Oficial de Estat i anotar-ho al Registre Insular de Béns d'Interès Cultural de Mallorca i comunicar-ho a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears perquè procedeixi a la seva anotació al Registre de Béns d'Interès Cultural de les Illes Balears i a la vegada comunicui al Registre General de Béns d'Interès Cultural de l'Estat les inscripcions i anotacions que es realitzin.

Tot això de conformitat amb els articles 7 i següents de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears.

El text definitiu queda subjecte als termes que resultin de l'aprovació de l'acta."

Palma, 30 de maig de 2023

El secretari tècnic del Departament de Cultura, Patrimoni i Política Lingüística

(Per delegació de la vicepresidenta primera i consellera executiva de Cultura, Patrimoni i Política Lingüística.

Resolució de 23/07/2019. BOIB núm. 109 de 8/8/2019)

Josep Mallol Vicens

ANNEX I

Informe tècnic de patrimoni etnològic de data 15 de maig de 2023.

Informe tècnic**1. INTRODUCCIÓ**

El sistema hidràulic de la possessió dels Olors, al terme municipal d'Artà és un dels sistemes hidràulics més destacats del llevant mallorquí i de tota l'illa. La diversitat dels seus elements integradors i el seu estat de conservació el fan mereixedor de la màxima protecció que atorga la vigent llei de patrimoni històric de les Illes Balears (Llei 12/98 de 21 de desembre del patrimoni històric de les Illes Balears),

2. FITXA TÈCNICA**Denominació:** Lloc d'Interès Etnològic del sistema hidràulic de la possessió dels Olors**Emplaçament:** Possessió dels Olors**Municipis:** Artà**Cronologia:** El sistema hidràulic està documentat del segle XIV i el molí no està descrit fins al segle XIX**Usos:** Civil**Classificació del sòl:** Rústic**Protecció:** El Catàleg de protecció del patrimoni històric del terme d'Artà recull les següents fitxes:

- ART-239 les cases amb els rentadors i el safareig
- ART-361 El molí.
- ART-87 Jaciment arqueològic (el qanât i els pous d'aireig)

Per altra banda, la Carta arqueològica de Mallorca recull la fitxa 05/87 (els Olors. Ses cases).

3. MEMÒRIA HISTÒRICA

La possessió dels Olors apareix ja documentada amb el nom de Solor a l'any 1283 (LLITERES, 1967). Posteriorment, el 1389 té lloc un plet sobre l'ús de l'aigua d'aquesta alqueria. Al segle XV es fragmentà en diverses parts com la Sort de Solor, Solor d'Amunt i s'Olor d'Avall. L'actual possessió dels Olors correspon a la part anomenada antigament Solor d'Amunt.

A 1685 pertanyia a Pere Sanxo i Font i fou valorada en 8.500 lliures. Al 1787 es documenten la tafona i un molí de sang. El molí d'aigua no apareix documentat fins al segle XIX en que l'arxiduc Lluís Salvador en fa la següent descripció: *Davara les cases hi ha un gran rentador amb safareig, alimentat per una petita font i que també serveix per fer anar un molí i per regar un petit hort que hi ha més avall i que altre temps tenia moltes pomeres; però mentrestant moltes són mortes.*

Per altra banda, un grafit de l'interior del molí ens remet a la segona dècada del segle XIX.

4. MEMÒRIA DESCRIPTIVA**TIPUS DE BÉ**

Es tracta d'un sistema hidràulic conformat per un qanât de 250 metres de llargada, 2 pous mare i 8 pous d'aireig, que alimenta la tafona de la possessió, uns rentadors, dos safareigs, un molí d'aigua de torre rodona i un conjunt de marjades, tot amb un estat de conservació excepcional.

PERTINENCES DEL BÉ

Formen part del Bé d'Interès Cultural, els dos pous mare, el 8 pous d'aireig, el qanât principal amb seves dues galeries accessòries, el dipòsit de la tafona, els rentadors, els dos safareigs, el molí i totes les síquies vinculades al sistema hidràulic, des de la sortida del qanât fins al final del comellar marjat.

DESCRIPCIÓ DEL BÉ

Descripció del sistema hidràulic segons el Catàleg de protecció del patrimoni històric del terme d'Artà (ART-87):

Qanât situat al nord de les cases dels Olors. Conserva una galeria soterrada connectada a 8 pous de ventilació, alguns dels quals tenen un orifici de 2'30 metres de diàmetre exterior i 1'10 metres de diàmetre interior, protegit amb una construcció circular de marès de 0'50 metres d'altària. El primer dels pous de ventilació es troba parcialment cobert per la construcció d'una caseta de

marès que guarda un motoret d'aigua. Els pous de ventilació corren de nord a sud en direcció a les cases i acaben en un safareig que rega els horts immediats. Abans d'entrar en el safareig, el qanat s'aboca a un abeurador i des d'aquí es veuen molts metres de galeria.

Descripció del Moli dels Olors del Catàleg de protecció del patrimoni històric del terme d'Artà (ART-361):

Molí d'aigua en molt bon estat de conservació, situat prop de les cases dels Olors. El cup és espectacular, de gran alçada, paredat en verd, i de secció quasi circular. L'obrador i el carcavà també es conserven en bon estat, i de l'interior sols manca la mola. També conserva la tramutja.

1. ELS POUS MARE (2)

El pou mare principal té forma de sínia i està paredat en verd, la profunditat arriba als 7'4 metres i les dimensions són 1'6 x 3 metres. Part de l'obertura es coberta per una caseta de marès que alberga maquinaria diversa per extreure aigua del pou.

El segon pou mare també té forma de sínia, té un coll de marès i està amorterat interiorment.

Els 8 pous d'aireig són de secció circular, bastits en pedra en sec, amb un diàmetre interior que varia entre els 130 cm i els 55 cm. La seva alçada sobre el terreny és d'uns 80 cm. aproximadament, i solen estar coberts amb una reixa travada amb una capa de ciment. El darrer pou, vora les cases, disposa d'una tapadora de ferro per accedir-hi. El primer que és el més profund disposa de dues filades d'escalons volats per davallar-hi.

2. EL QANÂT

Segons Carbonero és un dels qanats més llargs amb 248 metres. Aquesta galeria està construïda en pedra en sec i coberta des del pou mare fins al darrer pou d'aireig amb volta apuntada de pedra, i des d'aquest pou fins a la sortida amb lloses planes.

A més d'aquesta galeria principal, en el pou nº 4 s'ajunta una segona galeria procedent del segon pou mare. Finalment, al darrer pou hi conflueix un tercera galeria, de pocs metres de recorregut.

3. EL DIPOSIT DE LA TAFONA

Abans de sortir a l'exterior, la galeria subterrània alimenta un petit dipòsit a l'interior de la tafona, emprat per abastir d'aigua els processos d'obtenció d'oli. S'observa un pou paredat en verd, amb gran pedres i de secció rectangular.

4. ELS RENTADORS

És una construcció de gran i inusual tamany, bastida amb peces de marès i dotada d'un gran arc carpanell al centre. La teulada és fruit d'una intervenció recent i desvirtua el caràcter del conjunt. En aquest punt, el qanat, surt a la superfície, i a la sortida dels rentadors, una síquia condueix l'aigua al safareig principal.

5. ELS SAFAREIGS (2)

Es tracta de dos safareigs, un rectangular de grans dimensions (175 m2) i un petit de forma trapezoïdal. Estan bastits amb pedra i morter. El safareig gros està en ús i el petit sembla abandonat.

6. EL MOLÍ

Es tracta d'un molí d'aigua de torre rodona – molt excepcionals a Mallorca. Presenta un cup espectacular, de gran alçada i paredat en verd. Conserva l'obrador i part de la maquinaria.

7. MARJADES DE REGUIU

Són 13 petites marjades escalonades per davall el molí que es regaven amb l'aigua que sortia del molí o directament de la síquia principal a través del trestellador. Les marjades són de pedra en sec, amb rasant i filada de dalt i una alçada d'aproximadament 1 metre. També hi algunes marjades més davall el safareig petit.

8. LES SÍQUIES

El sistema de síquies existent connecta els rentadors amb el safareig gros el petit, el molí i les marjades.

Les síquies localitzades per damunt el molí es troben en bon estat però amb intromissió d'elements moderns com canonades de fibrociment.

Les siques que es troben per davall el molí es troben en mal estat de conservació a causa de l'abandonament i la instal·lació d'una reixa.

5. ESTAT DE CONSERVACIÓ

5.1 Estat de conservació tipològic

L'estat de conservació tipològic és excel·lent i no s'observen afegits d'èpoques recents, a excepció de canonades, reixes i la coberta dels rentadors.

5.2 Estat de conservació de l'entorn

Pel que fa a l'estat de conservació de l'entorn, ha sofert molt poques alteracions recents.

El sistema hidràulic es troba en un estat excepcional i únicament es detecten actuacions desafortunades als pou mare, als colls dels pous d'aireig, als rentadors i a l'entorn del molí. Per altra banda, les siques del sistema marjat es troben en estat regular a causa de l'abandonament del sistema.

6. DESCRIPCIÓ I JUSTIFICACIÓ DE LA DELIMITACIÓ DEL BÉ I DE L'ENTORN DE PROTECCIÓ

6.1 Descripció i justificació de la delimitació del bé

Tal i com s'ha anat exposant al llarg d'aquest informe, l'element amb significats i valors patrimonials ho constitueix tot el sistema hidràulic.

6.2 Descripció i justificació de la delimitació de l'entorn

S'han inclòs dins l'entorn de protecció les marjades de reguiu i les cases (especialment la tafona i la botiga de l'oli). De forma general, s'han ajustat als espais definits pel Catàleg de protecció del patrimoni històric del terme d'Artà, fitxes ART-239 (cases), ART-361 (molí) i ART-87 Jaciment arqueològic- qanât)

La delimitació de l'entorn de protecció s'ha establert a partir de la valoració combinada d'una sèrie de variables, a fi de preservar el significat i els valors complets del bé cultural: estat de conservació de l'element, preservació física del bé, visualització del conjunt, especialment la torre del molí, tal i com queda recollida a la delimitació gràfica adjunta.

7. PRINCIPALS MESURES DE PROTECCIÓ I CRITERIS D'INTERVENCIÓ EN EL BÉ I EL SEU ENTORN

7.1. Mesures de protecció del propi bé

Pel que fa al BIC, en principi només podrà ser objecte d'obres de conservació i de restauració. En qualsevol cas, les intervencions haurien de ser les mínimes necessàries per a la bona conservació de l'element.

S'hauran de conservar íntegrament les parts de l'element originari que han perdurat, tant pel que fa a la configuració volumètrica com a aspectes més concrets com materials, tècniques constructives, etc.

S'hauran d'eliminar tots els elements afegits i no s'hi podrà construir, mantenint-se la volumetria existent.

Entre les intervencions preferents a dur a terme hi podem destacar:

- Eliminar el fibrociment i bigues de formigó dels rentadors, substituint-los per bigues de fusta, perllongues i teules.
- Eliminar la caseta adjunta a la síquia del molí
- Eliminar canonades de fibrociment de l'entorn del molí i del safareig, així com reixes aferrades a la síquia
- Eliminar encimentades i reixes inapropiades als colls dels pous d'aireig i eliminar ferralla del segon pou mare
- Eliminar la caseta del motor del pou mare i el pal de formigó de la línia elèctrica.
- Garantir la protecció dels pous d'aireig de l'acció dels tractors a la vinya
- Restaurar amb morters de calç totes les siques, especialment les que distribueixen l'aigua a les marjades i eliminar les reixes clavades a la síquia.
- Netejar i restaurar amb morters de calç els dos safareigs.

Pel que fa als tancaments, no es podran disposar dins l'àrea delimitada com a BIC.

Com a criteri general, per a les intervencions que s'hagin de dur a terme en aquest bé, s'hauran de tenir en compte els aspectes arqueològics.

7.2. Mesures de protecció de l'entorn

En primer lloc, amb la delimitació d'aquest entorn de protecció es pretén una **protecció física del monument**, la qual anirà des dels aspectes més constructius o estructurals fins a aquells més estètics. Pel que fa a l'entorn immediat del bé, la funció principal és la **preservació de les visuals del monument**, per tant, les actuacions en aquesta zona no podran prescindir de tenir en compte els aspectes de millora de la contemplació d'aquest monument i hauran d'estar sempre encaminades a no minvar la contemplació del mateix.

Per a la delimitació de l'entorn del bé s'ha establert com a criteris principals la preservació física del propi bé juntament amb la preservació de les visuals. Per això, dins l'àmbit de l'entorn de protecció no es podran dur a terme actuacions que no tinguin una relació apropiada amb el bé, ni totes aquelles que utilitzin materials o tècnica inapropiada. En aquest àmbit no es podrà implementar nova volumetria, tancaments de límit de parcel·la (excepte reixes amb barres de fusta) o qualsevol altre element que siguin un obstacle per a la visualització del bé.

Com a criteri general, per a les intervencions que s'hagin de dur a terme en aquest bé, s'hauran de tenir en compte els aspectes arqueològics.

La Llei 12/98 tracta el tema dels criteris d'intervenció en els entorns de protecció dels béns d'interès cultural en el seu art. 41.3, assenyalant que el volum, la tipologia, la morfologia i el cromatisme de les intervencions en els entorns de protecció d'aquests béns no podran alterar el caràcter arquitectònic i paisatgístic de l'àrea ni pertorbar la visualització del bé. Així mateix, es prohibirà qualsevol moviment de terres que comporti una alteració greu de la geomorfologia i la topografia del territori i qualsevol abocament d'escombraries, runes o deixalles.

En tot cas, s'haurà d'estar al que assenyala la llei 12/98, del patrimoni històric de les Illes Balears, especialment en el seus articles 3 (col·laboració del particulars), 22 i 23 (protecció general dels béns del patrimoni històric i preservació de béns immobles), 24 (suspensió d'obres), 26 (deure de conservació), 27 (incompliment dels deures de conservació), 28 (reparació de danys), 29 (informes i autoritzacions), 31 (col·locació d'elements exteriors), 37 (autorització d'obres), 40 (licències) i 41 (criteris d'intervenció en els béns d'interès cultural) i 45 (béns mobles inclosos en un bé d'interès cultural).

És especialment important la conservació de la tafona i la botiga de l'oli, amb totes les seves piques i annexes, a causa de la seva vinculació indirecte al sistema hidràulic.

8. CONCLUSIÓ

Tal i com s'ha exposat, el sistema hidràulic de la possessió dels Olors, gaudeix dels valors que el fan mereixedor de la declaració de Bé d'Interès Cultural amb categoria de Lloc Etnològic, amb delimitació del Bé i del seu entorn segons la descripció literal i gràfica que figuren a l'informe i a la planimetria adjunta.

Annex II: Planimetria.

